

LAIMUTIS BILKIS
Lietuvių kalbos institutas

Mokslinių tyrimų kryptys: toponimika, antroponimika.

DĖL KAI KURIŲ LIETUVIŲ VANDENVARDŽIŲ KILMĖS (II)

Regarding the Origins
of Some Lithuanian Hydronyms (II)

ANOTACIJA

Remiantis išsamiais lietuvių vietovardžių kilmės tyrimais rašant *Lietuvos vietovardžių žodyną*, straipsnyje išskeliama kitų toponimikų darbuose jau analizuotų ežerų ir upių vardų *Bildiškės ežeras*, *Drabūžis*, *Drančiūkas*, *Draudėnių ežeras*, *Dvōliškis*, *Dzindzakė* (*Dindziakė*), *Karčiāmetis*, *Kemešà*, *Kēmešė*, *Kemešys*, *Kūnà*, *Kurtinỹs*, *Kurtinēlis*, *Pagužė*, *Pāspitris*, *Samavà*, *Sāmė*, *Samāvas*, *Sāmis*, *Sāgavas*, *Stīrta*, *Stīrtos* naujų kilmės versijų, kurios paremtos šios klasės toponimų darybos, kilmės, semantikos (motyvacijos) tendencijomis ir analogijomis ar, kai kuriais atvejais, naujais bei seniau nepastebėtais duomenimis, susijusiais su vandenvardžių formų autentiškumu, vartosenos ypatumais.

ANNOTATION

The article deals with the new versions of name origins of lakes and rivers such as *Bildiškės ežeras*, *Drabūžis*, *Drančiūkas*, *Draudėnių ežeras*, *Dvōliškis*, *Dzindzakė* (*Dindziakė*), *Karčiāmetis*, *Kemešà*, *Kēmešė*, *Kemešys*, *Kūnà*, *Kurtinỹs*, *Kurtinēlis*, *Pagužė*, *Pāspitris*, *Samavà*, *Sāmė*, *Samāvas*, *Sāmis*, *Sāgavas*, *Stīrta*, *Stīrtos* and which were previously analysed by other toponymists; the research is based on thorough investigation of the origins of Lithuanian toponyms while compiling the *Lithuanian Dictionary of Toponyms*; the new versions are either based on tendencies and parallels of semantics (motivation), toponym derivation, and origin of this class, or, in some cases, is based on new and previously unnoticed data related to the authenticity and peculiarities of usage of forms of hydronyms.

ESMINIAI ŽODŽIAI: vandenvardžių kilmė, vandenvardžių daryba, vandenvardžių semantika.

KEYWORDS: origin of hydronyms, derivation of hydronyms, semantics of hydronyms.

Paskirų lietuvių vandenvardžių kilmės dalykai jau buvo analizuoti poroje anksčiau straipsnių (Bilkis 2006: 47–62; 2011: 9–25). Tolesnis lietuvių vietovardžių kilmės tyrimas rašant *Lietuvos vietovardžių žodyną*¹ (LVŽ) leidžia išskirti ir daugiau kitų toponimikų darbuose jau analizuotų ežerų ir upių vardų naujų kilmės galimybių, kurios paremtos šios klasės toponimų darybos, kilmės, semantikos (motyvacijos) tendencijomis ir analogijomis ar, kai kuriais atvejais, naujais (tiksliau, seniau nepastebėtais) duomenimis, susijusiais su vandenvardžių formų autentiškumu, vartosenos ypatumais. Straipsnio tikslas nėra paneigti anksčiau skelbtas kilmės hipotezes, bet šalia pateikti alternatyvių pagrindžiant jų pranašumus.

Bildiškės ežeras ež. Onš. Aleksandro Vanago darbuose sudėtinė vardo forma kildinama iš spėjamo kokios kitos vietos (pievos, lauko ar pan.) vardo *Bildiškė, kuris kilęs iš pvd. *Bilda* (Vanagas 1981: 64). Remiantis Vanagu, tokia vandenvardžio kilmė pateikiama ir *Lietuvos vietovardžių žodyne* (LVŽ I 478).

Tačiau tarpukario 1935 m. Onušio valsčiaus Ūtos k. žemės vardyno anketoje užrašyta nesudėtinė šio ežero vardo forma – *Bildiškis*². Ji greičiausiai yra autentiška, kilusi iš liet. *bildėti* ‘išduoti tam tikrą garsą daužant į kietus daiktus; trinksėti, dundėti’³. Su priesaga *-iškis* iš veiksmažodžių padarytų vietovardžių nėra daug, tačiau toks darybos tipas galimas, plg. helonimus *Bild-iškis* rst. Vrn, *Spand-iškis* lk. RdN : *spándyti* ‘statyti spąstus, kilpas, žabangus’, *Žib-iškis* b. Mlt : *žibėti* (Bilkis 2008: 86). Dėl semantikos plg. ežerų vardus *Bildėlis* Jrb, *Barškėtis*, *Barškėtà* Švnc, upėvardžius *Bárškelis*, *Barškelỹs* Rd, *Baršk-upỹs*, *Báršk-upis* Dt (Vanagas 1981a: 114).

Drabūžis ež. Sem. Žinomos dvi kilmės versijos: siejamas su lat. vv. *Drabas*, *Drab-enas*, pr. vv. *Drab-inow*⁴, liet. *drab-na* ‘liūnas’, *drabà* ‘šlapio sniego dribimas, dreblius, dreblys’ (Savukynas 1962: 195); šaknis *drab-* laikoma apofoniniu ar net tarmiiniu *drob-* variantu, siejama su liet. *drabūžis*, *dróbė* ir manoma, kad *drab-*, *drob-* išsirutuliojo iš senesnių leksemų, turėjusių bendresnę laužymo, draskymo reikšmę (Vanagas 1981: 90).

Be nurodytų kilmės galimybių, labai įmanomas ryšys su liet. *drabūs* ‘kuris dreba’, *drebėti* ‘būti apimtam dažno krečiančio judesio (dėl šalčio, baimės ir t. t.), virpėti, tirtėti; kratytis, virpėti, veikiant išorinėms jėgoms’. Tokį siejimą paremia hidronimų darybos analogija: plg. ypatybės turėtojų pavadinimams priskirtinus ežerų vardus su šia priesaga *Dubūžis* Dgč, Ds, Ob, *Gilūžis* Aln, Ktk, Mlt, R, Stk, *Gėlūžis* Ut (Vanagas 1970: 215). Semantika šiuo atveju būtų susijusi su banguojančiu, „dre-

¹ Straipsnio autorius yra *Lietuvos vietovardžių žodyno* vienas iš autorių ir atsakingasis redaktorius.

² Užrašė mokytojas Justinas Rūkas iš Ūtos k. gyventojas Juozas Trakimavičius.

³ Žodžių reikšmės nurodomos iš LKŽe.

⁴ Plačiau dėl prūsiškų vietovardžių **Drab-īn-av-* / **Drabn-av-* žr. Blažienė 2000: 31.

bančiu“ ežero paviršiumi, plg. upėvardį *Trišiūkštė* Skdv : liet. *trišėti*, lat. *trīsēt* ‘virpėti, drebėti, tirtėti’ (Vanagas 1981a: 88), dar plg. vv. *Drebùlė* pv. Vrn, *Drėb-a-balis* b. Lp, *Drėb-daubis* db. Štk, *Dreb-ù-balė* pv. Lzd, *Drebantys raistas* rst. Klr (VK).

Drančiukas up. Klm. Siejamas su germanizmu *dránka* ‘ėdalas, jovalas, pamazgos’ (Vanagas 1981: 90), tačiau tokiu atveju neaišku, kaip šaknies *k* virto į č. Todėl galbūt įtikimiau sieti su liet. (skoliniu) *drañčyti*, *drañčintis* ‘siausti, šelti’, *dránča* ‘kas šėlsta’. Semantika tada būtų susijusi su greita vandens tėkme, putojančiu vandeniu ar pan.

Draudėnių ežeras ež. Žgč. Oficialiąją formą galima kildinti iš šalia esančio kaimo vardo *Draudėniai* (žr. Savukynas 1962: 195; Vanagas 1981: 90). Tačiau tarpukariu Pavardžių ir vietovardžių komisijos surinktų vietovardžių kartotekoje užrašyta vienskaitos forma *Draudėnio ežeras*, kuri greičiausiai yra tariamai kilmininkinė iš *Draudėnis*, be to, tokios formos užrašymų esama ir po karo užpildytose vietovardžių kartotekos kortelėse. Todėl, kaip rodo gyvosios kalbos duomenys, sudėtinis hidronimas *Draudėnių ežeras* laikytinas antriniu, o autentiškas, matyt, yra *Draudėnis*, kilęs iš liet. *draūsti* (*draūdė*) ‘sakyti, kad ko nedarytų, neleisti, įspėti, ginti; neleisti naudotis (kuo), užginti’. Tokią galimybę paremia vandenvardžių darybos analogija: hidronimai su priesaga *-enis* paplitę tame pačiame pietų žemaičių raseiniškių plote (netgi ir Žygaičiuose!), kaip ir *Draudėnis* (žr. Vanagas 1970: 132–133, 398). Be to, galima surasti ir semantinių paralelių – plg. su liet. *draūsti* neabejotinai susijusį upėvardį *Draūstinė* Ar. Tokiu atveju ežero ir kaimo vardų atsiradimo chronologija būtų tokia: hidronimas *Draudėnis* → oikonimas *Draudėniai* → antrinis hidronimas *Draudėnių ežeras*. Remiantis šia versija tampa abejotinas kaimo vardo *Draudėniai* kildinimas iš avd. *Draudėnis ir atitinkamai tokio asmenvardžio rekonstravimas iš oikonimo (plg. Savukynas 1962: 195; Zinkevičius 2008: 85, 280).

Dvōliškis (*Dvōliškis?*) up. Šl. Aiškinant upėvardžio kilmę abejojama lyties autentiškumu, manoma, kad tai gali būti vėlesnis perdirbinys iš *Dvolikis, kuris iš liet. *dvōlikis* ‘saikas grūdams seikėti’ (Vanagas 1981: 99). Tačiau toks lyties pasikeitimas fonetiškai negalimas, be to, kaip rodo gyvosios kalbos duomenys, taip vadinama ne tik upė, bet ir šalia esanti pieva. Todėl *Dvōliškis* (*Dvōliškis?*) greičiausiai yra autentiška forma, sietina su šiauliškių plote vartojamu apeliatyvu *dvaliuoti* ‘eiti’, *a* → *o* suprantant kaip šaknies balsių kaitą, plg. liet. *vōliuotis*, *vōliuotis* ‘savivaliauti, išdykauti, dūkti, šelti’, *vōlis* ‘savivalė, nepaklusnumas’ : *valià*. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad tarpukario Šiaulių valsčiaus Žvigių k. žemėvardžių anketoje pievos vardo užrašytojas⁵ taip pat pažymi, jog vardas kilo nuo bėgančio, t. y. dvaliuojančio, vandens. Todėl galima spėti, kad liet. *dvaliuoti* galėjo reikšti ir *‘greitai eiti, bėgti’.

⁵ Užrašė mokytojas Liudas Osipauskas iš Žvigių k. gyventojas Antano Remeikos.

Dzindzakė || *Dindžiakė* of. up. Jz. Ne visai aišku, ar *Dzindzakė* yra tarminė, ar autentiška, t. y. etimologinė, lytis: manoma, kad oficialus upėvardis *Dindžiakė* gali būti hipernormalizmas iš *Dzindzakė* ar *Džindžiakė*, kuri galbūt sudurtinė, jos pirmasis sandas sietinas su liet. *džiūdžė*, *džindžė* ‘naminė degtinė’, o antrasis – kilęs iš liet. *akis* ‘aketė; liūne kiaura vieta, pelkių ar baigiančių užaugti ežerų nedidelis vandens plotas’ (Vanagas 1981: 86, 37). Kita vertus, teigiama, jog Jieznas nėra vakarų dzūkų teritorija, todėl *Dzindzakė* gali rodyti anksčiau buvusį didesnį vakarų dzūkų plotą, t. y. ši lytis laikoma tarmine, bet neigiamas bet koks vv. ryšys su XX amžiaus pradžioje iš Amerikos sugrįžusių emigrantų atsivežtu žodžiu *džiūdžė* (Vitkauskas 1984: 83).

Kadangi pripažįstama, kad *Dzindzakė* nėra dabartinių vakarų dzūkų plote, jį būtų galima laikyti autentišku sudurtiniu vv., kurio pirmasis sandas sietinas su liet. *džiūn*, *džin* ‘cin, din (skambėjimui nusakyti)’, *dzindžėti*, *džiūdžinti* ‘skambėti, dindėti, dzingėti’, o antrasis sandas – su liet. *dzak* ‘cak (kartojant nusakomas kanopų bildesys bėgant, jojant); cakt (staigiam judesiui nusakyti)’, *dzakoti* ‘greitai eiti’; dėl semantikos plg. vv. *Džiūdžiliai* (*Džindžiliai*?) kln. Gdl : *dzindžiliuoti* ‘skambėti, dzingiliuoti’, *Dzindz-iū-balis* b. Gdž : *dzindžėti*, *džiūdžinti* ‘skambėti, dindėti, dzingėti’, *Skambalas* kln. Šll, *Skambinės* rst. Kš ir *Einautas* up. Grz, *Einikė* pv., rst. Žlv, *Eīnupis* up. Žm (VK).

Karčiāmetis up. Šd. Manoma, kad upėvardis sutrumpėjęs iš *Karčēmā-vietis > *Karčiāmvietis (dial. *Karčiāmvietis) > *Karčiāmetis* ir kilęs iš liet. *karčēmà* ‘smuklė’ ir *vietà* (‘karčemos vieta’) (Vanagas 1981: 147). Toks kilmės aiškinimas kelia ir šiokių tokių abejonių fonetiniu bei semantiniu požiūriu: neaiškios nurodytų fonetinių pakitimų priežastys, o tokia motyvacija (‘karčemos vieta’) labiau tikėtų žemėvardžiams ar gyvenamųjų vietų vardams, bet ne vandenvardžiams. Todėl įmanoma kitokia šio upelio vardo kilmė: iš liet. *kārtis* ‘ilgas plonas medis, virptis, šatra’, *kaččius* ‘kelmas, keras’ ir *mėsti* (*mėta*, *mėtė*) ‘sviesti tolyn, aukštyn, žemyn; pašalinti, neblaikyti (nereikalingą, netinkamą); leisti, gramzdinti į vandenį (tinklą, meškerę, inkarą)’. Tokią kilmės galimybę labai paremia darybiškai ir semantiškai analogiški dūriniai *Kanāp-ia-merkis* ež. JnšM, *Plaūš-mirkis* up. Skd ir pan. (Vanagas 1981a: 117–118). Semantikos požiūriu, tai hidroobjekto paskirtį rodantis vardas: upelis, į kurį metamos, nardinamos kartys ar kelmai, dar plg. vv. *Kārc-ia-pievīs* krm., pv. Sdk.

Kemešà, *Kēmešė* up. Lkm, *Kemešys* ež. Lkm. Abejojant dėl formų autentiškumo („ar *Kemešà*, *Kēmešė*, *Kemešys*“) siejami su liet. *kemėša*, *kemėšis*, *kemėšius* ‘griozdiškas žmogus’ ir laikomi konfigūracinės reikšmės hidronimais (Vanagas 1981: 152). Pirmiausia pastebėtina, kad autentiškos formos yra *Kemešà*, *Kēmešė*, *Kemešys*, nes vietiniai gyventojai vandenvardžių priesagos *e* taria trumpą. Todėl ryšys su nurodytais apeliatyvais kiek abejotinas dėl priesagos balsių netapatumo. Galbūt laikytini priesagų *-eša*, *-ešė*, *-ešys* vediniais ir sietini su liet. *kāmas* ‘kamuolys, gniūžtė, gurvolys; kabinys’, *kēm-sas* ‘kupstas’ bei kildintini iš balt. **kem-* ‘gniaužti(s)’ (Mažiuolis 1993: 100–103). Tokiu atveju dėl semantikos plg. upėvardį *Gniužà* Pbs : *gniūžti* ‘linkti; smukti; kniubti; glebti; silpnėti; mažėti, slūgti’ (Vanagas 1981a: 55).

Kūnà ež., up. Švnč. Siejamas su liet. *kunė* ‘klampi bala, liūnas’ (Vanagas 1981: 172), tačiau tokio apeliatyvo nėra *Lietuvių kalbos žodyne*, jo tikrumas abejotinas. Galbūt vandenvardis sietinas su liet. *kūnas* ‘žmogaus ar gyvulio organizmas’ ir kildintinas iš balt. **kū-* / **kēu-* ‘dengti(s), lenkti(s)’ < ide. *(s)*kēu-* (: *-ou- : *-ū-) (žr. Mažiulis 1993: 169, 183–184; plg. LIV 561). Vardo semantika šiuo atveju sietina su vandens objektų konfigūracija – lenktumu ar pan.

Kurtinỹs up. Rgv, *Kurtinėlis* ež. Klt, Lkm. Siejami su liet. *kurtinỹs* ‘tetervinių šeimos paukštis (*Tetrao urogallus*)’ (Vanagas 1981: 175). Pagal tokią versiją vandenvardžiai būtų sudaryti iš gyvūno pavadinimo: pirmas be papildomų darybos priemonių, o antras su neposyvinės reikšmės priesaga *-ėlis*. Tačiau toks vandenvardžių susidarymo būdas yra retas. Kažin ar ne tikriau būtų hidronimus priskirti ypatybės turėtojų pavadinimams ir sieti su liet. *kuřtinas* ‘kurčias’, *kurtinaĩ* ‘aklinai, visiškai’. Tada tai būtų aklinas, t. y. ankantis, ežeras ir nestiprios srovės, džiūstanti upė. Tokios semantikos ežerų vardų labai gausu, plg. *Āklas* Lbv, Vp, Rdnk, *Aklėlis* Gdž, Lp, Rud, *Aklūtis* Švnčl ir kt. (Vanagas 1981a: 54), pasitaiko ir upėvardžių, plg. *Āklė* Dbg, Imbr, Krš (LUEV 2).

Pagužė up. Šd. Vardas kildinamas iš kito spėjamai buvusio vietovardžio *Pagužė (Vanagas 1981: 238), tačiau tokio toponimo realiai nesant, labiau tikėtina, kad yra priešdėlio *pa-* vedinys, kilęs iš avd. *Gūžas*, *Gūžys*. Tai būtų per žmogaus, pavarde Gužas, Gužys, žemę tekantis upelis ar pan. Pavardė *Gūžas*, be kitų vietų, paplitusi ir Šeduvos apylinkėse (žr. LPDB), todėl tokia kilmės galimybė visiškai įmanoma.

Pāspitris up. Šd. Vardas laikomas priešdėlio *pa-* vediniu iš avd. *Spitris*, *Spitrỹs* (Vanagas 1981: 247), bet tokia pavardė žinoma tik pietų Lietuvoje (LPDB), istoriniuose dokumentuose bent kol kas taip pat nerasta duomenų, kad ji seniau būtų vartota Šeduvos apylinkėse. Todėl galbūt įtikimesnis atrodytų siejimas su liet. *paspitrióti* ‘kiek neprimatyti’, *paspitrỹs* ‘gana spitras, neprimatantis’, dėl semantikos plg. upėvardį *Āklė* Dbg, Imbr, Krš (LUEV 2).

Samavà up. Dgč, *Samavà*, *Sāmė* up. Onš, *Samāvas* ež. Dgč, Mlt, *Sāmīs* ež. Onš. Spėjama, kad vandenvardžiai išlaikė žodžio *sāmāna* formą *sam-*, plg. *samėti* : *ap-samėti* ‘apsamanoti’ (Vanagas 1981: 289–290). Kita vertus, gali būti su šaknies balsių kaita ir sietini su liet. *sėmti* (*sėmia*) ‘imti, pilti skysčių, kabinti biralų; užlieti, tvindyti’ < balt. **sem-* ‘(ap)semti’ (Mažiulis 1997: 56–58). Balsių kaitos šaknyje galimybę rodo liet. *samūs* ‘kuriuo galima daug pasemti; kuriuo patogu semti’, *samáuiti* ‘samsyti; su samčiu gaudyti žuvis’, *samúoti* ‘samstyti’, *sántis* ‘kaušas viralui semti; jame telpantis kiekis; kaušas vandeniui semti iš valtys; ant lanko užtemptas tinklas žuvims ar vėžiams gaudyti braident, graibštas’. Semantika (motyvacija) visų pirma galėtų būti susijusi su apsėmimu, užliejimu, užtvindymu, plg. to paties kaip ir vandenvardžiai su *sam-*, pietų aukštaičių, ploto *Tvaniūs* ež. Btr : *tvinti* ‘kilti, daugėti vandeniui; gausiai, smarkiai tekėti, lietus, plūsti, bėgti; būti užlietam, apsemtam’

(Vanagas 1981a: 72), dar plg. *Pyvesà* up. Ps : *pýti* ‘tilžti; kiek patvinti’ (Vanagas 1981: 260). Antra vertus, vandens ėmimo, sėmimo motyvai taip pat įmanomi, plg. heilonimą *Sém-prūdis* b. Vv (Bilkis 2008: 138), agronomą *Sėmyklà* pv. Mrk (VK).

Sāgavas ež. Srj. Spėjama, kad gali būti vėlesnis asimiliacinis (distraktinė asimiliacija?) darinys iš *Zagavas, kuris laikytinas jotvingizmu iš *Žagavas : *žàgti* ‘teršti valgį, vandenį’, lat. *zagt* ‘blogai ką daryti; vogti’. Tačiau kartu pastebima, jog ir šaknis *sag-* yra įmanoma, plg. pr. avd. *Sage* (Vanagas 1981: 286, 396). Kita vertus, vandenvardis galbūt giminingas su liet. *sagà* ‘į kilpą (skylutę) neriamas skrituliukas drabužiams susėgti; kilpa, ąsa kam pritvirtinti’, *sāgas* ‘kilpa, ąsa kam pritvirtinti’ < *sėgti* ‘kabinti, tvirtinti (smeigtuku, adata ir pan.) ar nuimti ką prikabinatį; vieną su kitu kabinti, jungti, sieti (saga, sagtimi ir pan.) ar atkabinti’, pr. *sagis* < *sagas ‘sagtis’ < ‘susegimo priemonė’ < *(su)segimas’ < *‘segimas’ (Mažiulis 1997: 35–36). Vandenvardžio motyvacija galėtų būti susijusi su objekto konfigūracija: susegtos formos, t. y. iš dviejų dalių, susijungiančių per susiaurėjimą, susidedantis, ežeras ar pan.

Stirta up. Kpč, *Stirtos* ež. Lp. Labiausiai įtikima laikoma kilmė iš K. Būgos minimo žuvies pavadinimo *stirta* ‘maža blizganti žuvelė, mėgstanti plaukioti prieš srovę’ (Vanagas 1981: 315). Tačiau šie vandenvardžiai galėtų būti susiję su abstraktesnės reikšmės liet. *stirti* ‘kietėti, darytis nelanksčiam (ppr. džiūstant); stingti, kietėti (ppr. šalant, vėstant)’ < balt. **stur-* / **stir-* / **ster-* ‘standėti ir pan.’ (Mažiulis 1997: 163–164). Tokiu atveju semantika būtų paremta nejudriu, „sustingusiu“ vandens paviršiumi, plg. to paties pietų aukštaičių ploto semantinius atitikmenis *Stāngė*, *Stāngis* : *stangùs* ‘standus, nelankstus, stangrus’ up. Mrk, Vrn (Vanagas, 1981: 313).

IŠVADOS

Sudėtinis hidronimas *Bildiškės ežeras* greičiausiai yra antrinis, susidaręs iš autentiškos formos *Bildiškis*, kuri kilusi iš liet. *bildėti* ‘išduoti tam tikrą garsą daužant į kietus daiktus; trinksėti, dundėti’.

Ežero vardą *Drabūžis*, be kitų kilmės galimybių, įmanoma sieti su liet. *drabūs* ‘kuris dreba’, *drėbėti* ‘būti apimtam dažno krečiančio judesio (dėl šalčio, baimės ir t. t.), virpėti, tirtėti; kratytis, virpėti, veikiant išorinėms jėgoms’.

Upėvardžio *Draučiuikas* ryšys su germanizmu *dránka* ‘ėdalas, jovalas, pamazgos’ abejotinas dėl šaknies priebalsių *č* : *k* netapatumo, todėl jį įtikimiau sieti su liet. (skoliniu) *draučyti*, *draučintis* ‘siausti, šėlti’, *dránča* ‘kas šėlsta’.

Sudėtinį hidronimą *Draudėnių ežeras* formaliai galima kildinti iš šalia esančio kaimo vardo *Draudėniai*, tačiau, kaip rodo gyvosios kalbos duomenys, autentiška

jo forma yra *Draudėnis*, kilusi iš liet. *drausti (draudė)* ‘sakyti, kad ko nedarytų, neleisti, įspėti, ginti; neleisti naudotis (kuo), užginti’.

Upėvardis *Dvōliškis (Dvōliškis?)* greičiausiai yra autentiškas, sietinas su liet. *dvaliuoti* ‘eiti’. Manyti esant jį kilusį iš **Dvolikis*, kuris iš liet. *dvōlikis* ‘saikas grūdams seikėti’, nėra pamato tiek dėl fonetinio neatitikimo, tiek dėl gyvosios kalbos duomenų.

Upės vardas *Dzindzakė* gali būti autentiškas sudurtinis hidronimas, kurio pirmasis sandas sietinas su liet. *dziñ, dziñ* ‘cin, din (skambėjimui nusakyti)’, *dzindzėti, dziñdzinti* ‘skambėti, dindėti, dzingėti’, o antrasis sandas – su liet. *dzak* ‘cak (kartojant nusakomas kanopų bildesys bėgant, jojant); cakt (staigiam judesiui nusakyti)’, *dzakoti* ‘greitai eiti’.

Upėvardis *Karčiāmetis* gali būti ne sutrumpėjęs iš **Karčēmā-vietis > *Karčiāmvietis* (dial. **Karčiāmvietis*) *> Karčiāmetis* : *karčēmā* ‘smuklė’ ir *vietā* ‘karčemos vieta’), bet kilęs iš liet. *kārtis* ‘ilgas plonas medis, virptis, šatra’, *kařčius* ‘kelmas, keras’ ir *mėsti (mėta, mėtė)* ‘sviesti tolyn, aukštyn, žemyn; pašalinti, nebelaikyti (nereikalingą, netinkamą); leisti, gramzdinti į vandenį (tinklą, meškerę, inkarą)’.

Hidronimus *Kemeša, Kėmešė, Kemešys* galima sieti su liet. *kāmas* ‘kamuolys, gniūžtė, gurvolys; kabinsys’, *kēm-sas* ‘kupstas’ ir kildinti iš balt. **kem-* ‘gniaužti(s)’.

Ežero ir upės vardas *Kūnà* galbūt giminingas su liet. *kūnas* ‘žmogaus ar gyvulio organizmas’ ir kildintinas iš balt. **kū-* / **kēu-* ‘dengti(s), lenkti(s)’.

Hidronimai *Kurtinys, Kurtinėlis* veikiausiai yra ne „gyvūninės“ kilmės, bet pri skirtini ypatybės turėtojų pavadinimams ir sietini su liet. *kuřtinas* ‘kurčias’, *kurtinaĩ* ‘aklinai, visiškai’.

Upėvardį *Pagužė* patikimiausiai kildinti ne iš kito spėjamai buvusio vietovardžio **Pagužė*, bet iš avd. *Gūžas, Gužys*.

Pāspitris greičiausiai yra ne asmenvardinės, o apeliatyvinės kilmės hidronimas, sietinas su liet. *paspiriōti* ‘kiek neprimatyti’, *paspirys* ‘gana spitras, neprimantis’.

Vandenvardžiai *Samavà, Sāmė, Samāvas, Sāmis* galbūt sietini su liet. *sėmti (sēmia)* ‘imti, pilti skysčių, kabinti biralų; užlieti, tvindyti’ < balt. **sem-* ‘(ap)semti’.

Ežero vardas *Sāgavas* veikiausiai nėra antrinis iš **Zagavas*, bet giminingas su liet. *sagà* ‘į kilpą (skylutę) neriamas skrituliukas drabužiams susegti; kilpa, ąsa kam pritvirtinti’, *sāgas* ‘kilpa, ąsa kam pritvirtinti’ < *sėgti* ‘kabinti, tvirtinti (smeigtuku, adata ir pan.) ar nuimti ką prikabinatą; vieną su kitu kabinti, jungti, sieti (saga, sagtimi ir pan.) ar atkabinti’, pr. *sagis* < **sagas* ‘sagtis’ < ‘susegimo priemonė’ < **(su)segimas*’ < **segimas*’.

Vandenvardžiai *Stirta, Stirtos* gali būti susiję su liet. *stirti* ‘kietėti, darytis nelanksčiam (ppr. džiūstant); stingti, kietėti (ppr. šalant, vėstant)’ < balt. **stur-* / **stir-* / **ster-* ‘standėti ir pan.’

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

- Bilkis Laimutis 2006: Dėl kai kurių lietuvių vandenvardžių kilmės. – *Baltų onomastikos tyrimai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 47–62.
- Bilkis Laimutis 2008: *Lietuvių helonimų daryba. Priesaginiai ir priesagėtieji helonimai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Bilkis Laimutis 2011: Dar kartą dėl kai kurių lietuvių vandenvardžių kilmės. – *Baltų onomastikos tyrimai 2*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 9–25.
- Blažienė Grasilda 2000: Die baltischen Ortsnamen im Samland. – *Hydronymia Europaea*. Sonderband 2. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- LIV – *Lexikon der indogermanischen Verben*. Unter Leitung von Helmut Rix und der Mitarbeit vieler anderer bearbeitet von Martin Kümmel, Thomas Zehnder, Reiner Lipp, Brigitte Schirmer. Zweite, erweiterte und verbesserte Auflage bearbeitet von Martin Kümmel und Helmut Rix. Wiesbaden: Dr. Ludwig Reichert Verlag, 2001.
- LKŽe – *Lietuvių kalbos žodynas* (t. I–XX, 1941–2002): elektroninis variantas. Redaktorių kolegija: Gertrūda Naktinienė (vyr. redaktorė), Jonas Paulauskas, Ritutė Petrokienė, Vytautas Vitkauskas, Jolanta Zabarskaitė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005. Prieiga internete: www.lkz.lt
- LPDB – *Lietuvių pavardžių duomenų bazė*. Prieiga internete: pavardes.lki.lt
- LUEV – *Lietuvos TSR upių ir ežerų vardynas*. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1963.
- LVŽ I – *Lietuvos vietovardžių žodynas 1*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2008.
- Mažiulis Vytautas 1993: *Prūsų kalbos etimologijos žodynas 2*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- Mažiulis Vytautas 1997: *Prūsų kalbos etimologijos žodynas 4*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Savukynas Bronys 1962: Ežerų vardai. – *Lietuvių kalbotyros klausimai* 5, 191–198.
- Vanagas Aleksandras 1970: *Lietuvos TSR hidronimų daryba*. Vilnius: Mokslas.
- Vanagas Aleksandras 1981: *Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas*. Vilnius: Mokslas.
- Vanagas Aleksandras 1981a: Lietuvių hidronimų semantika. – *Lietuvių kalbotyros klausimai* 21, 4–153.
- Vitkauskas Vytautas 1984: Vanagas A. Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas. – Vilnius: Mokslas, 1981. – 408 p. (Recenzija). – *Baltistica* 20(1), 82–88.
- VK – Vietovardžių, surinktų iš gyvosios kalbos, kartoteka (saugoma Lietuvių kalbos instituto Vardyno skyriuje).
- Zinkevičius Zigmantas 2008: *Lietuvių asmenvardžiai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

SUTRUMPINIMAI

Aln	– Alantà (Molėtų r.)	Ob	– Obėliai (Rōkiškio r.)
Ar	– Ariógala (Rasėinių r.)	Onš	– Ōnuškis (Trākų r.)
b.	– bala	Pbs	– Pabáiskas (Ukmergės r.)
Btr	– Butrimónys (Alytaūs r.)	Ps	– Pasvalỹs
db.	– dauba	pv.	– pieva
Dbg	– Dubingiai (Molėtų r.)	R	– Riešė (Vilniaus r.)
Dgč	– Degučiai (Zarasų r.)	Rd	– Radviliškis
Ds	– Dūsetos (Zarasų r.)	RdN	– Nemunėlio Radviliškis (Biržų r.)
Dt	– Dotnuvà (Kėdaiinių r.)	Rdnk	– Rūdinkai (Šalčininkų r.)
ež.	– ežeras	rst.	– raistas
Gdl	– Gudėliai (Marijampolės sav.)	Rud	– Rudnià (Varėnės r.)
Gdž	– Gudžiūnai (Kėdaiinių r.)	Sdk	– Sudeikiai (Utenės r.)
Grz	– Gruzdžiai (Šiaulių r.)	Sem	– Semeliškės (Elektrėnų sav.)
Imbr	– Imbradas (Zarasų r.)	Skd	– Skuodas
JnšM	– Jōniškis (Molėtų r.)	Skdv	– Skaudvilė (Tauragės r.)
Jrb	– Jurbarkas	Srj	– Seirijai (Lazdijų r.)
Jz	– Jiėznas (Prėienų r.)	Stk	– Stākliškės (Prėienų r.)
Klm	– Kełmė	Šd	– Šeduvà (Radviliškio r.)
kln.	– kalnas	Šl	– Šiauliai
Klr	– Klėriškės (Kaišiadorių r.)	Šll	– Šilalė
Klt	– Kałtanėnai (Švenčionių r.)	Štk	– Šateikiai (Plūngės r.)
krm.	– krūmai	Švnč	– Švenčionys
Krš	– Kuršėnai (Šiaulių r.)	Švnčl	– Švenčionėliai (Švenčionių r.)
Kš	– Kaišiadorys	up.	– upė
Ktk	– Kūktiškės (Utenės r.)	Ut	– Utenà
Lbv	– Liubāvas (Kalvarijos sav.)	Vp	– Vėprijai (Ukmergės r.)
lk.	– lieknas (dkt.)	Vrn	– Varėnà
Lkm	– Liņkmenys (Ignalinos r.)	Vv	– Veiveriai (Prėienų r.)
Lp	– Léipalingis (Drūskininkų sav.)	Žgč	– Žygáičiai (Tauragės r.)
Lzd	– Lazdijai	Žlv	– Žalviai (Molėtų r.)
Mlt	– Molėtai	Žm	– Žėimiai (Jonavės r.)
Mrk	– Merkinė (Varėnės r.)		

Regarding the Origins of Some Lithuanian Hydronyms (II)

SUMMARY

New versions of the origin of the names of previously analysed lakes and rivers are raised in the article.

The compound hydronyms *Bildiškės ežeras* is most probably secondary and originated from authentic form of *Bildiškis*, which originally comes from Lithuanian *bildėti* ‘meaning to produce a certain sound by hitting solid objects; to bump, to thunder’.

The lake name *Drabūžis*, apart from other options, can be associated with Lithuanian *drabūs*, which means ‘the one who trembles’, Lithuanian *drebėti* means ‘to experience frequent shaking movement (due to cold, terror, etc.), to quiver, to shiver; to shake, to quiver under the influence of external forces’.

The relation of the name of the river *Drančiūkas* to the Germanism *dránka* (which means mash, swill, hogwash) is dubious due to the non-conformity of the root vowels *č* : *k*, thus it is more credible to associate it to the Lithuanian loan word *drañčyti*, *drañčintis* (which means to romp, to rage), and *dránča* means ‘the one who rages’.

The compound hydronym *Draudėnių ežeras* can formally be originated from a nearby village name *Draudėnai*, however, as the data of live language show, the authentic form is *Draudėnis* and it is originated from a Lithuanian word *draūsti* (*draūdė*) which means ‘to say not to do something, to forbid, to warn, to protect; not to permit use something, to forbid’.

The river name *Dvõliškis* (*Dvõliškis*?) is most probably authentic and is related to a Lithuanian word *dvaliuoti* which means ‘to go’. There is no reason to associate it to the original of **Dvolikis* which comes from Lithuanian *dvõlikis* and means ‘a tool to measure grains’ neither from the point of view of phonetic discrepancy nor from the point of view of the data of a spoken language.

The river name *Dzindzakė* can be an authentic compound hydronym, the first component of which can be related to Lithuanian *dziñ*, *džin* (‘cin, din’ which are used ‘to denote a tinkling sound’); *dzindžėti*, *dziñdzinti* (to tinkle, to clang, to jingle), meanwhile the second component can be related to Lithuanian *dzàk* (‘cak’ which, if repeated, denotes the sound of horse hooves while riding or running); *cakt* (denotes a sudden movement), *dzàkoti* (to go fast).

The river name *Karčiāmetis* can be originated not from the abbreviated form of **Karčemāvietis* > **Karčiāmvoietis* (dial. **Karčiāmvetis*) > *Karčiāmetis* : *karčemà* ‘an inn’ and *vietà* (‘a place of an inn’), but can be originated from a Lithuania word *kártis* (which means a long, thin wooden stick), *karčius* (which means a stump, a stool) and a word *mèsti* (*mēta*, *mētē*) which means (to throw upwards or downwards; to remove, to get rid of; to float a net, a fishing rod or an anchor into the water).

The hydronyms *Kemešà*, *Kēmešė*, *Kemešys* can be related to a Lithuanian word *kāmas* which means ‘a ball, a wisp, a lump; something hanged’, and *kém-sas* which means ‘a hump’ can be originated from a Baltic **kem-* which means ‘to clench’.

The name of the lake and river *Kūnà* may perhaps be related to a Lithuanian word *kūnas* which means 'a human or animal organism' and originated from a Baltic **kū-/*kēu-* which means 'to cover, to bend'.

The hydronyms *Kurtinỹs*, *Kurtinėlīs* should rather be attributed to the names denoting features and be related to a Lithuanian word *kuřtinas* which means 'deaf', or *kurtinaiř* which means 'totally blind, completely'.

The river name *Pagužė* is more plausible to be originated not from previous toponym **Pagužė* but from the anthroponyms *Gūžas*, *Gūžỹs*.

The *Pāspitris* is probably not an anthroponym but a hydronym with an appellative origin and may be related to a Lithuanian word *paspitrióti* which means 'to have seeing problems', or *paspitryřs* which means 'a person who has serious seeing problems'.

The hydronyms *Samavà*, *Sàmė*, *Samāvas*, *Sāmis* can be associated with a Lithuanian word *sėmti* (*sėmia*) which means 'to scoop, to pour liquids or powdery substance; to flood' < the Baltic **sem-* means 'to flood, to submerge'.

The name of the lake *Sāgavas* is not probably a secondary derivative from **Zagavas* but is a cognate of a Lithuanian word *sagà* which means 'a round object thrust into a loop and used to pin a piece of cloth; a loop, an ear for attach something', *sāgas* 'a loop, an ear to attach something' < *sėgti* 'to hang, to attach (by a pin, a needle, or etc.; or to take something attached off; to join, to relate (by a button, a buckle, etc.); or detach', Prussian *sagis* < **sagas* 'a buckle' < 'a tool to buckle' < **action of buckling* < **buckling*'.

The hydronyms *Stīrta*, *Stīrtos* can be related to a Lithuanian word *stīrti* which means 'to harden, to become inflexible (while drying); to stifle (while cooling or freezing)' < Baltic **stur-/*stir-/*ster-* 'to stiffen and etc.'

Įteikta 2014 m. rugsėjo 25 d.

LAIMUTIS BILKIS

Lietuvių kalbos institutas

Petro Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius, Lietuva

laibil@lki.lt